

Weronia Król-Gierat

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0001-6522-2550>
werona.krol-gierat@up.krakow.pl

Melanie Ellis

*THE IMPACT OF A NATIONAL EXAMINATION IN FOREIGN
LANGUAGE ON TEACHING, LEARNING
AND THE WORK OF SCHOOLS*

Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego, 2018, 365 s.

Keywords: national examination, lower secondary school, impact, washback effect, longitudinal study

Słowa kluczowe: egzamin państwowy, gimnazjum, wpływ, efekt zwrotny, badanie podłużne

Najnowsza książka autorstwa Melanie Ellis poświęcona jest wpływowi państwowych egzaminów z języka obcego – na przykładzie angielskiego – na nauczanie, uczenie się i pracę szkół. Publikacja jest niewątpliwie godna rekomendacji, gdyż wypełnia lukę badawczą w tym obszarze. Przedstawia refleksje nad polskim kontekstem edukacyjnym płynące z wieloletnich badań, obserwacji i analiz Autorki, a przy tym napisana jest z perspektywy dydaktyka i badacza procesu kształcenia w sposób rzeczowy i klarowny. We wstępie poprzedzającym część właściwą książki czytelnikowi zostaje naszkicowany kontekst reformy systemu oświaty, która rozpoczęła się w 1999 roku, przekształcając szkolnictwo w trzystopniową strukturę i kreując nowy typ szkoły, tj. gimnazjum. Wraz z reformą wprowadzony został również system egzaminów zewnętrznych przeprowadzanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Pierwsi

gimnazjaliści podeszli do egzaminu w 2002 roku, lecz dopiero od roku 2009 obejmował on także część z języka obcego, co stanowiło nie lada wyzwanie tak dla uczniów, jak i nauczycieli. I choć gimnazja wygasły (ostatni rocznik ukończył III klasę w roku szkolnym 2018/2019), to poruszana tematyka z pewnością zainteresuje duże grono czytelników, dzięki lekturze będą bowiem mogli wyciągnąć cenne wnioski w odniesieniu do reformy z 2017 roku, tj. powrotu do 8-letniej szkoły podstawowej oraz nowego egzaminu zewnętrznego, egzaminu ósmoklasisty, którego wprowadzenie może mieć analogiczne konsekwencje. Adresatami omawianej książki jest zatem nie tylko grono pedagogiczne, lecz także osoby odpowiedzialne za organizację pracy szkół oraz politykę oświatową, a nawet sami uczniowie oraz ich rodzice/opiekunowie. Jest ona także ważna dla studentów oraz nauczycieli akademickich zajmujących się kształceniem przyszłych dydaktyków języków obcych.

Monografia wydana przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w 2018 roku, podzielona została na dwie części, łącznie obejmujące sześć rozdziałów. Część pierwsza, składająca się z trzech rozdziałów, stanowi osadzone na analizie literatury przedmiotu zaplecze koncepcyjne dla badań własnych Autorki. Część druga natomiast, obejmująca kolejne trzy rozdziały, opisuje badanie podłużne dotyczące wpływu zewnętrznego egzaminu z języka angielskiego przeprowadzanego na zakończenie gimnazjum na proces kształcenia oraz pracę szkół.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Washback and Impact* dokonano rozróżnienia pomiędzy pojęciem *efektu zwrotnego egzaminu* (ang. *washback* lub *backwash*), a pojęciem *wplywu* (ang. *impact*). Pierwsze zastosowano do opisu efektów przekładających się bezpośrednio na nauczanie i uczenie się, drugie – do opisu efektów widocznych w szerszym kontekście, tj. na poziomie organizacji pracy szkoły i/lub systemu edukacyjnego. Rozdział ten zawiera szeroki przegląd badań odnoszących się do obu zjawisk.

W rozdziale drugim *Tests in use* podjęto zagadnienie testowania ze szczególnym uwzględnieniem kwestii trafności (ang. *validity*) oraz rozliczalności (ang. *accountability*) testów. Przytaczając opinie wielu badaczy, Autorka omawia wagę wyników egzaminacyjnych w wymiarze społecznym, przygląda się ich sile sprawczej oraz wykorzystaniu, co z kolei prowadzi ją do rozważań natury etycznej, tj. aspektu sprawiedliwości testów. Testy mogą bowiem służyć kontroli, selekcji (będąc przyczynkiem do etykietowania), mogą być jednak również narzędziem promowania równości społecznej. Zgodnie z tym postulatem żadna grupa egzaminowanych nie powinna być faworyzowana. Zagadnieniu rozliczalności testów Autorka przygląda się, analizując związek pomiędzy rezultatami egzaminu a odpowiedzialnością za niego. W celu zilustrowania tej problematyki, przytacza przykłady ze Stanów Zjednoczonych oraz Anglii. Rozdział wieńczy opis roli egzaminów zewnętrznych w polskim systemie edukacji,

w którym Autorka ukazuje, w jaki sposób wyniki egzaminów stają się jednym z elementów ewaluacji pracy szkół oraz miarą podnoszenia jakości kształcenia.

Rozdział trzeci *The external foreign Language examination at the end of lower secondary school: theory and practice* koncentruje się na egzaminie gimnazjalnym z języka obcego, osadzając go w kontekście historycznym (lata 1989–2012). W pierwszych sekcjach prześlędzony został proces ewolucji egzaminów państwowych, a punkt ciężkości spoczął na reformach edukacji zainicjowanych w roku 1999 oraz 2009 (wprowadzenie nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego). Następnie dokonano szczegółowego opisu egzaminu z języka angielskiego z uwzględnieniem uzasadnienia jego implementacji, analizy formy oraz związku z treściami podstawy programowej. Zaprezentowane zostały również wyniki z trzech kolejnych lat oraz powody wprowadzenia stosownych modyfikacji w 2012 roku. Rozdział ten można uznać za zaplecze badawcze dla podjętego w drugiej części książki problemu wpływu państwowych egzaminów z języka obcego na nauczanie, uczenie się i pracę szkół.

W rozdziale czwartym *Investigating washback and impact from a national Language examination at the end of lower secondary school*, otwierającym część drugą, Autorka wyjaśnia motywy, dla których podjęta badania oraz omawia przyjętą metodologię, przy okazji wskazując na trudności przeprowadzanego projektu wynikające z pracy nad danymi jakościowymi pozyskanymi z wywiadów, kwestionariuszy ankiety oraz obserwacji lekcji. Przedstawia też kolejne etapy trójfazowego, pięcioletniego badania wraz z procedurą, użyte instrumenty badawcze oraz dobór próby.

Rozdział piąty, *Presentation of Data*, jest przedstawieniem wyników trzech etapów, tj. badania stanu wyjściowego, badania wstępnego efektu zwrotnego egzaminu oraz badania jego wpływu, przy czym najwięcej miejsca poświęcono ostatniemu etapowi. Rozdział kończy się krytyczną analizą ograniczeń przeprowadzonego projektu badawczego.

W rozdziale szóstym *Interpretations and discussion*, na podstawie analizy pozyskanych danych, Autorka odpowiada na pytania badawcze postawione w kolejnych fazach projektu, pochylając się nad rolą efektu zwrotnego w odniesieniu do nauczycieli i uczniów oraz nad wpływem egzaminu na pracę szkół. Podejmuje też próbę uchwycenia i opisanego mechanizmów działania obu zjawisk, przytaczając dowody empiryczne, bądź wysuwając hipotezy. Z badań Autorki wynika, że egzaminy zewnętrzne wywierają znaczący wpływ na różne podmioty zarówno na poziomie mikro (nauczyciele, dyrektorzy szkół, uczniowie wraz z rodzicami), jak i makro (instytucje kształcące nauczycieli, władze lokalne, organy nadzoru pedagogicznego, decydenci w sprawie polityki oświatowej). W ostatnim podrozdziale sugeruje kierunki dalszych dociekań ze szczególnym wskazaniem na kontekst polski, w którym wraz z wejściem w życie

reformy systemu oświaty z 2017 roku, tj. dość nagłym i radykalnym powrotem do dwustopniowej struktury szkół, pojawiły się nowe obszary badawcze.

W uwagach końcowych Autorka podkreśla, że podjęty projekt badawczy unaoczniał mnogość czynników – kontekstowych i społecznych – wpływających na skutki, jakie egzamin zewnętrzny może za sobą pociągać. Analogicznie do innych badań zaobserwowano, iż ma istotny wpływ na dobór materiałów nauczania, a szkoły często wpadają w pułapkę uczenia „pod testy”. Stosunek nauczycieli do egzaminu jest wieloczynnikową wypadkową a sposób, w jaki przygotowują do niego swoich uczniów bywa uzależniony od ich poziomu zaawansowania językowego. Udowodniono również występowanie efektu zwrotnego wśród uczniów. Zauważono mianowicie, że w dużej mierze mają oni pozytywny stosunek do egzaminu z języka obcego, gdyż postrzegają go jako obiektywne i przydatne narzędzie pomiaru osiągnięć. Z badania wynika też, że obowiązek przeprowadzania egzaminu zewnętrznego w zróżnicowany sposób wpływa na organizację pracy w szkołach oraz decyzje podejmowane przez dyrektorów np. co do przydziału godzin, zajęć pozalekcyjnych czy wyposażenia sal.

Podsumowując: praca Melanie Ellis stanowi znaczną pomoc w zrozumieniu istoty egzaminów zewnętrznych oraz dwóch głównych mechanizmów, jakie nierozłącznie związane są ich przeprowadzaniem, a mianowicie efektem zwrotnym na poziomie mikro (w klasie) oraz wpływem wywieranym na poziomie makro (w szkole i poza nią). Jestem przekonana, że analizy oraz rozważania Autorki staną się dla czytelników źródłem wiedzy, wskazówek oraz inspiracji do podejmowania kolejnych badań naukowych w szeroko rozumianym obszarze ewaluacji wyników kształcenia, co niewątpliwie stanowi jeden z wielu walorów recenzowanej książki.

BIBLIOGRAFIA

Ellis M. (2018), *The impact of a national examination in foreign language on teaching, learning and the work of schools*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego.